

KERTINĖ PARAŠTĖ

Amerikos žydų komiteto
pirmininkas apie
lietuvių-žydų santykius

Lankydami Amerikoje, Lietuvos Užsienio reikalų ministras Povilas Gylys spalio 7 dieną susitiko ir su Amerikos žydų komiteto (American Jewish Committee) pirmininku David Harris. Įsteigtas prieš 90 metų šis Komitetas yra seniausias ir viena įtakingiausių JAV žydų organizacijų. Jis siekia užtikrinti „žydų gerovę ir saugumą pasaulyje, kuriame būtų gerbiamos demokratinės vertybės, žmogaus teisės ir abipusis supratimas.“ American Jewish Committee kovojo prieš carinės Rusijos ir sovietinį antisemitizmą, puoselėja tarptautinį ir tarpreliginį dialogą bei bendradarbiavimą.

Po susitikimo, American Jewish Committee pirmininkas radijo korespondentui telefonu apšvielė lietuvių-žydų santykius. Į susitikimą su ministru Gyliu, kalbėjo Harris, reikia žiūrėti AJC ir prisikėlusios Lietuvos santykių kontekste. Jau nuo patį Sąjūdžio ir kovos už nepriklausomybę laikų tie santykiai su vadovaujantiesiems Lietuvos asmenims nuolat glaudėja ir šiltėja. (Šia proga Harris paprašė perduoti linkėjimus Vytautui Landsbergiui.)

Su ministru Gyliu AJC pirmininkas susitinka jau kelintą sykį. Šį sykį kalbėtasi apie Lietuvos santykius su kaimynais, jos geismą užmegzti kuo glaudesnius santykius su Vakarų institucijomis, artėjančius Seimo rinkimus, Lietuvos - Izraelio santykius bei ateinančius metus Lietuvoje ruošiamą vienos ikiliasių asmenybių Lietuvos žydų istorijoje, Vilniaus Gaonu vadinamo Elija Ben Solomono 200 metų mirties sukakties paminėjimą. Amerikos

žydų komitetas dalyvaus šioje šventėje.

Ar lietuvių-žydų santykiai gerėja ar blogėja? Žvelgiant iš AJC aplinkos, jie gerėja — atsakė Harris. Vienas šėtelis, anot jo, tai karo metu nusikaltėlių palikimas, per greitas jų rehabilitavimas. Kalbėdamasis su ministru Gyliu apie Aleksandro Lileikio bylą, AJC pirmininkas pareiškė suprantas, kad nuosprendis bus padarytas pagal Lietuvos teisėtumą. Tačiau jis pabrėžė, jog mes turime būti tikri, kad prie to nuosprendžio bus einama energingai ir su įsipareigojimu. Kitaip, tas šėtelis patirėtės.

David Harris pasidžiaugė Lietuvos santykiu su Izraeliu raida, Lietuvos žydų bendruomenės institucijų plėtra, žydų gyvenimo atstatymu. Tuo mes rūpinamės bet kurioje šalyje, kalbėjo jis — kad žydų bendruomenės, laisvos nuo antisemitizmo ir ksenofobijos, pilnai dalyvaustų savo šalies gyvenime.

AJC pirmininkas priminė, kad lietuviai ir žydai turi beveik 1,000 metų bendros istorijos. Toje istorijoje būta ir labai pakilių, ir labai tamsių momentų. Imperijos sugriuvimas ir demokratijos atėjimas suteikė galimybę atgauti santykius. David Harris yra įsitikinęs, kad prasidėjo naujas, šviesus lietuvių-žydų istorijos tarpinis — jos ateinančių 1,000 metų istorijos kūrimas, kuris pareikalautų nuolatinių, ilgalaikių pastangų. Mes esame įsipareigoję taip bendradarbiauti — užbaigę savo komentarą American Jewish Committee pirmininkas David Harris.

(„Laisvosios Europos“ radijas)

Pastebėjimai iš „anapus“

Lietuvių fotografijos parodų
Čikagoje 25 metų jubiliejų
pasitinkant

EGLĖ JAŠKŪNIENĖ

Metinės lietuvių fotografijos parodos Čikagoje jau susilaukė šiolidsaus amžiaus — šiais metais rengiama paroda jau dvidešimt penktoji. Ta proga norėtusi labai trumpai apžvelgti nuveiktą darbą ir pamėginti bendrais bruožais aptarti meninės fotografijos gyvavimą iševijoje. Teatleidžia man parodų organizatoriai, dalyviai, rėmėjai ir visi tie, kurių dėka šie renginiai vyksta iki šiol, už kai kuriuos netikslumus ar pernelyg subjektyvius vertinimus. Prieš jus — pastebėjimai žmogaus iš Lietuvos, neaplančiusio nė vienos iševijų fotografijos parodos, tačiau išsamiai studijavusio visą pluoštą dokumentų ir archyvinės medžiagos, kuria maloniai sutiko pasidalinti fotomenininkas iš Čikagos Algimantas Kezys. Todėl tebūnie ši nedidelė įžanga pagarbos ženklas ir šioks toks įrodymas, kad daugelio žmonių ilgametis trūšas toli gražu nebuvo beprasmiškas, o katalogai, reprodukcijos, recenzijos ir kita medžiaga, laikui bėgant, tikrai įgauna neįkainojamą vertę.

1966 metais balandžio 30 dieną *Draugo* dienraštyje pasirodė žinutė: „Lietuvių fotografų dėmesiu pranešama, kad Čikagoje, Tėvų jėzuitų namuose, šalia esančių Pasaulio lietuvių archyvo,

prof. J. Žilėvičiaus muzikologijos archyvo, kun. J. Boreišio bibliotekos, steigiasi ir Lietuvių foto archyvas. Mintį steigti tokį archyvą iškėlė Algimantas Kezys SJ, Philadelphiaus lietuvių foto mėgėjų susirinkime, kuris įvyko balandžio 5 d. p. Gruzdžių bute, Philadelphiausioje.“ Faktiškai nuo pirmosios jo įkūrimo dienos pradėtos organizuoti fotografijų ir spalvotų skaidrių peržiūros, foto konkursai. Jie turėjo suburti užjūrio fotografus, paskatinti juos dalintis patirtimi ir techniniais įgūdžiais, bendrauti, siekiant išlaikyti iševijų „lietuviškumo dvasia.“ Tokia buvo fotografų sambūrių pradžia.

Metinių lietuvių fotografų parodų išakofnis, kurių sidabrinis jubiliejus švenčiamas šiais metais, laikomi 1972-ieji. Tada II Pasaulinio lietuvių jaunimo kongreso metu organizuojama lietuvių fotografijos paroda ir išleidiama pirmasis didelis „lietuviškumo“ oficialus įteisinimas. Parodų organizavimui iki šiol vadovauja Algimantas Kezys (1976-1986 metų laikotarpį jį buvo pakeitęs Stasys Žilėvičius su pagalbininku būriu). Algimantas Kezys Amerikos lietuvių bendrijai suteikė neįkainojamą paslaugą — įkūrė lietuvių fotoarchyvą, organizavo

Eugenijaus Butėno nuotrauka — šv. Jurgio lietuvių parapijos bažnyčia (dabar jau nugriauta), stovėjusi Bridgeport apylinkėse, Čikagoje. Iš Lietuvos fotografijos parodos, dabar vykstamos Čarlio gale, Jausimo centre, Čikagoje.

įvairius renginius, leido katalogus, atskirų autorių monografiškus albumus, rašė recenzijas ir žinutes vietinėje spaudoje, t.y., plačiai, išsamiai ir kruopščiai „dokumentavo“ fotografų (ir toli gražu ne tik jų) veiklą. Jo išleisti, redaguoti ar sudaryti leidiniai šiandien yra pagrindiniai, o dažnai ir vieninteliai šaltiniai, leidžiantys susipažinti su iševijoje dirbusiais fotografais, to meto stilistinėmis tendencijomis, technikos lygiu ir panašiai.

Tiesa, prasidėjus „perestroikai“ Sovietų Sąjungoje ir Lietuvai atgavus nepriklausomybę, asmeninių kontaktų ir iniciatyvos dėka kai kurių, ypač vyresniosios kartos, fotografų darbai ėmė pasiekti Lietuvą parodų ar fotoalbumų pavidalu. 1989 metais Vilniaus parodų rūmuose įvykusi jungtinė lietuvių (iš abipus Atlanto) fotografų paroda pristatė daugiau ir įvairaus amžiaus iševijų atstovų. Taip Lietuva pamažu „pažino“ Vytautą Augustiną, Kazį

Daugelį, Joną Dovydeną, Algimantą Kežį ir kitus. Tačiau reikia pripažinti, kad labiausiai yra laukiami prieškarinės, nepriklausomos Lietuvos „archyviniai“ kadrai, tarsi vien tuo iševijų fotografija būtų idomi ir vertinga.

Bevartant ankstyvuosius parodų katalogus (1972-1975 metų), darosi aišku, kad pirmiausia metais „lietuvių fotografų sambūrio“ idėja tiek nuotraukomis, tiek asmeniniais apsilankymais parodose palaikė ne tik mėgėjai, bet ir profesionalai. Juose galima aptikti Manfredo Jasevičiaus, Kastyčio Izokaičio, Alekso Urbos, Rimanto Žuko ir kitų trumpas biografijas arba profesijos apibūdinimus, pažiūrėti nors ir nespalvotų reprodukcijų. Lietuvoje jie praktiškai yra nežinomi, o, nustoje dalyvauti mėgėjų veikloje, jie išnyko ir iš iševijų spaudos akiračio. Kai kurių jų darbai — mažytė, tačiau tikra vizualinė kultūros istorijos dalelė, kurios pamiršti nederėtų.

Studijuojant aštuntojo dešimtmečio Amerikos lietuvių menines ir mėgėjiškas fotografijas (teisingiau pasakius, jų reprodukcijas) bei atsiliepiamus spaudoje, peršasi kai kurios nežymios parolės su geru dešimtmetį anksčiau prasidėjusiais kūrybiniais procesais Lietuvoje. Visų pirma — tai lyrizmas ir poezija (vienoje to meto recenzijoje ta kryptis gana tiksliai buvo pavadinta „seksdienine“), kuriuos įkūnija jaunos mergaitės, gamtos ir gyvūnų fragmentai, portretai stambiu planu, dvasingi peizažai ir pan. Jau pirmose parodose gana branzdžiai atrodė Raimundo Kazlo kompozicijos, Danguolės Variakojtės minimalistiniai fragmentai, Algimanto Kezio gyvenimiška grafika, Algio Kaupo ir kitų autorių darbai, kuriuose „gyvas“ nerezisuotas kadras perteikia ir gyvenimiškas situacijas, ir mažiausių aplinkos fragmentų žavesį. Spalvotų fotografijų gausa bei tolerancija laboratoriniams eksperimentams (jų eksponavimas greta dokumentinių nuotraukų ir reprodukcijų kataloguose) „čikagiškių“ parodos geru dešimtmėčiu aplenkė Lietuvoje vykstančias.

Deja, tik Amerikos lietuvių spaudoje aptinkamos žinutės galima paskaityti apie periodą tarp pirmųjų parodų ir jų gausiai iliustruotų katalogų (1972-1975) ir devinto dešimtmečio pabaigos surengtų ekspozicijų, kai atnaujinas katalogų leidimas. Iš jų galima suprasti, kad praėjus keleriems metams, iš nuolatinių dalyvių tarpo pasitraukė profesionaliai dirbantys autoriai. Antra, parodos darėsi monotoniškos, kadangi kasmet kartojosi panašūs siužetai, motyvai ir vienoje vietoje būdavo eksponuojami įvairių stilių bei techninio lygio darbai. Todėl nuo 1975 metų parodose atsirado teminis skyrius, turėjęs paskatinti dalyvius nuosekliau dirbti, labiau pasistengti, padaryti ekspozicijų vieningesnę. 1985 metais periodinis „gyvenimas“ patyrė dar vieną malonią staigmeną — dr. Milda Budrienė savo vyro atminimui pagerbti įsteigia Stasio Budrio fondą, kuris padeda materialiai remti būsimas parodas ir „atgaivina“ katalogų leidybą. Ta proga „Lietuvių Foto Archyvas“ pasivadina „Budrio Lietuvių Foto Archyvu“.

Beje, sklaidant laikraštį iškarpa su parodų recenzijomis, (Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

Pokalbis su American Jewish Committee
pirmininku
25-ąją Lietuvos fotografijos parodą Čikagoje
pasitinkant
Prisimename a.a. dailininką Bronių
Muriną (1906-1986)
Nuomonės ir pastabos
„Aukuro“ teatro spektaklis Lemont'e
Ramutės Krivickaitės eilėraščiai
Apie pianistę Muzą Rubackytę

Lietuvių fotografijos paroda, šiais metais jau 25-ąją, buvo atidaryta vakar, spalio 26 dieną, Čarlio gale, Jausimo centre, Čikagoje, kur ji vyks iki lapkričio 3 dienos. Šiandien parodos bendruomenė tarsi „išvieniškai paminklini ir pastoti“. Dėtinai apsuosinamo fotografija, kuri buvo parikta parodos katalogo viršeliui — tai hamsiole fotografo Polikso Korpanušo „IX forte paminklo atidarymo iškilmė Kaune“.

PRO MEMORIA: dailininkas Bronius Murinas (1906 - 1986)

ALGIMANTAS KEZYS

Kam teko pažinti dailininką Bronių Muriną, tas pripažins, kad buvo susitikęs su tikrai doru žmogumi ir jautrios sielos menininku. Kasdieninio gyvenimo džentelmenas, aukšto išsilavinimo menininkas, tapęs paveikalus lyriškomis, šiltomis spalvomis, taikliai atspindinčiomis tyrą jo dvasios pasaulį. Atrodė tokius žmogaus charakterio bruožus, suprantanti, kad stovi akis į akį su švelnia, kilnia, nepakasta speigų ir neišpuikusia nuo skaisčių šviesos spindulių asmenybe.

Murinas. Jis buvo kuklus, mandagus, jautrios sielos. Tapęs menininku, jis tarsi negalėjo kurti nerimu pulsuojančių paveikalų. Atrodo, kad Murinui visai netiktų gyventi ir dirbti košmarais persunktu laikotarpiu. Kai kurios šiuolaikinio meno apraiškos – nežabotai veržlios, kurtinančiai rekšmingos, nenumaldomai naikinančios kilnumą. Toks menas ne vieną akina, stulbina. Norint tapti jo pasekėju, reikia patikėti absurdu, įsirikiuoti į pasimetėlių ir nepavaldžių gretas, kvėpiančias asarų, kančios, gyvybės ir mirties susirėmimų patosiu.

Murino laikais tokių šiuolaikinio meno apraiškų jau buvo. Bet jis negirdėjo jų šniokštimo. Griūties namo po dienos darbo jau kioje įstajioje, nusileisdavo į švariai ir tvarkingai užlaikomą žemutinį savo namo aukštą ir tapydavo, tapydavo – gelės, vaisius, saulėje tvykinčius peizažus, gražių žmonių portretus. Nenusiobodavo. Juk gelės žiedai yra vienas už kitą gražesni. Nutapius nuostabus grožio gamtos kampeles, atsiranda kitas, dar nuostabesnis. Tai, žinoma, ne „kampeliai“, ne paprastoje žemėje užauginti augalai, ne kaimynai, pasodinti prieš dailininko molbertą. Tylusis tapytojas suvokia visai kitą būti. Jam negana pakartoti, kas jau padaryta kito. Liedamas tepuku baltą popieriaus lapą ar švarios drobės paviršiu, jis žino, kad dvasioje suskambėjo varpai. Jis kelia ir nuleidžia rankoje laikomą teptuką, akimis apžvelgia toli, kuria spalvų derinius lyg žyną, atkeliauja iš daugių krašto. Jautri buvo dailininko Murino siela, šviri ir neužteršta šelmiškų savo laiko šiukšlių. Jis nepiešė kasdienišku banalybiu, neįamžino mūsų istorijos skausmų, žaizdų ir juokų. Visa

Dailininkas Bronius Murinas, prieš dešimt metų miręs Čikagoje

tai būtų buvę jam pernelyg proziška. Argi norisi kalbėti apie sielvartą ir skausmą, kai sieloje nuolat skamba kanklės, pievoje groja žiogai ir žiedai kelias iš miego?

Pagrindinė Murino kūrybos stichija buvo giedra ir šviesi paletės spalva. Ne gelės, ne veidai ir ne krūmai. Spalva. Dera ji ar ne? – tokia buvo didžioji šio tapytojo paslėptoji abejonė. Jo sukurti paveiklai visada pasižymėjo gerais spalvų deriniais. Apie tai prasi-tardavo jo kūrybos vertintojai, dažnai tapdavę gerbėjais. Tokį prisiminimą Muriną ir šiandien: „spalvinistas“, spalvų sąskambių meistras. Teneišblėsta jo nutapyti žiedai, tenenublunka jo sukurti žmonių veidai. Kada nors praeiviai, pamatę tuos veidus, žiedus, laukus, tikriausiai pasakys: kokios nuostabios spalvos! Pasiziūrėjus į jas iš arti – žalios, žalsvos, mėlynos, melnos, raudonos, rusvos ir atspalviai. Pažvelgus iš toliau, pasirodo miško, lapo, ežero, veido vaizdas. Iluzija tampa realybe. Ir atvirkščiai: paprastas dažas

sukuria iliuziją, tampačią amžinybę, transcendenciją.

Jeigu dailininko paletė šitaip sugeba nušviesti žemiškąją tikrovę, ji nėra vien tik paletė. Ji tampa kalba, skatinančia kilti, trokšti šviesos, gėrio. Ji sustabdo kiekvieną, net ir pasiklydusį praeivį, tardama: nesirūpink, štai čia gali rasti savo kelrodį ir gyvenimo džiaugsmą.

Norėčiau, kad maždaug su tokiu nusiteikimu žiūrėtume į dailininko Murino akvareles ir tapybos darbus. Juose nebūtina ieškoti egzistencinių ar apokaliptinių užuominų. Užtenka vieno įspūdiu: džiaukis, žmogau, tu, kas šildo tavo širdį, gėrėkis pačios būties tau akleidžiamais spinduliais. O visa kita, šventraščio žodžiais tariant, bus tau duota.

Šiais, 1996-aisiais metais, sukanka 90 metų nuo Broniaus Murino gimimo ir dešimt metų nuo jo mirties.

• Literatūrinė popietė su rašytoju Jurgiu Jankum, šiemet švenčiančiu 90 metų sukaktį, ruošama sekmadienį, lapkričio 3 dieną, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Nuomonės ir pastabos

Kalba ir kiti liudininkai...

PILYPAS NARUTIS

„Draugo“ kultūrinio priedo vedamasis vertas dėmesio

Šį kartą sudomino *Draugo* 1996 m. rugsėjo 28 d. kultūrinio priedo vedamasis. Jame komentuo-jama „Maža knygelė...“ Vedamas is labai puikiai atkreipia dėmesį ir labai tolerantiškai atstveria knygelės autorės sunkiasvorę pagiežą lietuviams. Mano noras papildyti *Draugo* vedamąjį patir-timi, pajutus, kaip knygelėje sąmoningai ir apgaulingai yra klastojama praeitis, kad jaunesnioms kartoms, o kartu ir tiems, kurie nebuvo anoje aplinkoje, ta knygele norima įpirkti neteisingą vaizdą.

Komentuojama knygelė – *Žydų tautos tragedijos Lietuvos pradžia*. Tos knygelės neskaiciau ir susipažįstu su ja tik iš to vedamojo.

Tikrai, pirmiausia sudomina la-bai intriguojantis būdingas pavadinimas – „pradžią“. Visi tuojau pradės klausiti. Tikrai, kada gi to-ji „pradžią“ buvo? Čia ir tuo pradedamas falsifikatas – *Viskas prasidėjo taip... birželio 23 d...* Taip tvirtina autorė. *Birželio 23 d.?* Kodėl birželio 23 d.? Kas gi buvo birželio 23 d. nužudytas? Koks pirmasis žydas Kaune buvo birželio 23 dieną nužudytas? Ar į šį klausimą knygelės autorė atsako? Juk tai svarbiausias klausimas, kurį pati autorė su-daro. Tokį klausimą autorė tu-rėtų pirmiausia atsakyti. Net ir vedamasis visai neatkreipė dė-mesio į tą „pradžią“. Tad kyla klausimas, kodėl autorė nepradeda knygelės nuo birželio 22 dienos, kada vokiečiai pradėjo karą. Ir svarbiausia, kad pati autorė savo knygelėje visai nepa-rodė, kad bent vienas žydas būtų buvęs tą dieną, birželio 23 d., Kaune nužudytas, bet kaltina. Bent šito straipsnio *Drauge* duo-tose iš tos knygelės citatose aš nerandu to atsakymo; aš nema-tau ir kad būtų įrodyta, kad tą dieną Kaune buvo nužudytas žydas. O jei jau pati autorė, pa-rinkusi tokį intriguojantį knyge-lės pavadinimą, neduoda pavyz-džio ir jokios nužudytojo pavar-dės, tai vadinasi – tai yra netiesa. Ir ne tik netiesa, bet yra grubus, tyčinis pasijuokimas iš sukilusios tą dieną lietuvių ‘au-tos! O ką rašo pati autorė? Nuo ko pradeda autorė tą dieną? Gi pati autorė rašo: „Baltaraiščiai prie mūsų namo atsirado jau birželio 23 d. pavakarę. Jie jau sekė...“

Taigi, sekė! Ir autorė pati rašo: „Jie sekė, bet dar nedrįso įeiti į butą...“ Ir kaip autorė žino, kad jie „nedrįso“? Ir kodėl nedrįso? Kaip autorė sužinojo, kad nedrį-so? Taigi sekė, anot autorės. Tai ar jie žudė? O jei jie nežudė, tai kodėl autorė pradeda šitaip atsiminimus: „prasidėjo birželio 23 d... masinės žudynės...“ Pačios autorės žodžiai – „sekė“, „nedrį-so“, tai juk autorės jausminė fan-tazija, ir iš to ji pradeda ir meta kaltinimą visai lietuvių tautai – „žudė!“ Ar tai ne akipilėtiškas kaltinimas? Ar toks jausminis ir melagingas kaltinimas, mestas dabar po 50 metų, veda prie tautų draugystės ar prie naujos neapy-kantos?

Jei autorė buvo Kaune ir taip jau intymiai viską sekė birželio 23 dieną, tai argi nesiklausė ir negirdėjo, ką tą dieną Kauno radijas transliavo. Kauno radijas pradėjo transliacijas jau nuo pat birželio 23 d. ryto. Visi Lietuvos piliečiai ir visas lietuvių tauta bu-vo prie radijo tą dieną prilipusi, o tik autorė – ne. Galgi galima prileisti, kad autorė radijo aparato neturėjo. Betgi Kaune buvo įjungti ir miesto garsiakalbiai.

Lietuvos himnas buvo grojamas, radijas skambėjo per visą Kauną. Ir Laisvės varpas iš Karo muziejaus sodelio skambėjo visame Kaune. O galiausiai Kauno namai ėmė puoštis birželio 23 dieną lietuviškomis vėliavomis, minios žmonių džiūgavo. Keista, kad tą dieną pati autorė visur stebėjo, viską labai stropiai sekė ir nieko daugiau negirdėjo ir nieko daugiau nematė kaip tik iš kažkur, lyg iš dangaus nukritusius, tik – „baltaraiščius“ pamatė. Bet ji su tais „baltaraiščiais“ nesuėjo ir nesikalbėjo, o tiesiog iš tolo pažvelgusi prileido, kad jie „sekė“... „nedrįso“... O tų „baltaraiščių“ tą dieną buvo ir žydų tautybės. Sukilėlių buvo ir žydų (apie tai rašysiu savo ruošiamos knygos antroje dalyje). O iš kur autorė žino, kad tie baltaraiščiai buvo nežydai?

O gal autorė girdėjo Kauno radiją ir Lietuvos himną ir lietuviškąsias trispalves vėliavas matė – tik nerašo? Juk tokios jaunos mergaitės viską mato ir pastebi, jei net pastebėjo, kad „nedrįso“. O gal ir matė, ir gir-dėjo, tik nerašo. O kodėl nerašo? Mat rašymas, kad lietuvių tauta birželio 23 dieną sukilo ir pa-skelbė Nepriklausomybę tą dieną per Kauno radiją ir perėmė iš komunistų vergoves Kauną į savo rankas, būtų sudaręs jos klas-tingą mintį – primesti lietuviams, o ne vokiečiams-naciams žydų žudymą. Galgi po 50 metų niekas neatkreips dėmesio į šitą klastingą netiesą, ir iš netiesos pasidarys – „tiesa“ (komunistinė doktrina sako: „Pakartok netiesą šimtą kartų, ir pasidarys nauja tiesa...“).

Tad kodėl to lietuvių tautos sukilimo 1941 m. birželio 23 d. Sara Ginaitė savo knygelėje visai „nematė“, tai ir man neaišku. Jei tikrai nematė ir nieko negirdėjo, tai labai gaila man jos.

Tikrai tą dieną, birželio 23 dieną, tvirtinu, ir kiekvienas tuo metu Kaune buvęs kaunietis patvirtins, kad niekas žydų tą dieną Kaune nežudė. Jokių žydų žu-dynių birželio 23 dieną Kaune nebuvo. O kadangi tą dieną nebuvo nužudytas nė vienas žydas Kaune, tai ir pati knygelės autorė to neparodo. (Bet jau tą dieną krito Aleksoto pašlaitė-se keliolika baltaraiščių, kurie norėjo užvaldyti nesugriautą Aleksoto tiltą per Nemuną.)

Skaitykime ir toliau knygele tiek, kiek *Drauge* kultūrinio priedo vedamajame yra išspausdinta. Pati autorė rašo, kad kitą, sekančią dieną (atsiūt birželio 24 d.) po piet jos sesuo iš namų išėjo ir

Bronius Murinas

Žmonės portretas, 1975
Akrilas

Bronius Murinas

Vilnius senamiestis, 1973
Akrilas

nusipirko duonos, pieno..., taigi, pagal pačią autorę, lyg prasidėjo jau normalus gyvenimas. Taigi ir kitą dieną, birželio 24, pagal au-torę, nebuvo jokių žydų žudynių. Vadinasi, nei birželio 23, nei birželio 24 dieną, pagal pačios knygelės autorės liudijimą, jo-kio žydų žudymo nebuvo.

Kiekvienas žmogus, buvęs anuo metu Kaune, pasakys ir pasipiktins tuo, kad ši knygutė

yra surašyta Saros Ginaitės po 50 metų, neteisingai literatūriškai kiršinant dabar lietuvius su žy-dais. Šitoks neteisingas liudi-jimas yra pasijuokimas iš tra-giško žydų naikinimo, kurį iš anksto suplanuotai įvykdė Vo-kietijos naciai, Lietuvą okupu-vo. Lietuvoje su pasibaisėjimu sekėme nacių pradėtą ir vykdomą

(Nukelta į 4 psl.)

Bronius Murinas

Šeštis Čikago, 1978
Akrilas

Bronius Murinas

Ruduo 1973, 1973
Akrilas

Rudens gėrybės, papildtos čikagiečiams

LAIMA ŽILBIENĖ

Spalvingais rudens lapais pasi-puošusią dieną čikagiečiai turėjo progą ne tik gamtos derliumi džiaugtis. Savo našaus darbo vaisiais juos apdovanojo ir Hamilton'o, Kanados, lietuvių teatras „Aukuras“, atvežęs žemaitės „Petra Kūrmelį“, Keanos Dauguvietytės-Sniukštienės „Susitikimą“ ir Elenos Dauguvietytės-Kudabienės bei poros jaunų aktorių iš Lietuvos, Eglės Barauskaitės ir Dariaus Meškauskos pasirodymus. Ne vienas žiūrovas po šių pasirodymų teigė, kad tai geriausiai suvai-dinti, įdomiausiai ir gyviausiai-pastatyti teatro renginiai, kokius jie Čikagoje yra matę. Čia keletas išpūdžių iš sekmadienį, spalio 6 dieną, Lemont'e, Pasaulio lie-tuvių centre, pastatytos komedijos „Susitikimas“.

Po penkiasdešimties metų nesimatymo laukia kanadietė atvyks-tančių savo buvusiu draugiu: vienos, kurią pasikvietė iš Lietu-vos, kitos iš Los Angeles. Ji sku-biai ruošiasi, abejingam vyrui duoda paskutinius pasiūlymus, atšargių dukrą (įpuolusią su „Mama, kada bus valgyti?“) prašo tinkamai apsirengti – ne trumpu sijonėliu ar ilgu, bet prakirptu iki... ir išskuba į aerouos-tą.

Viešnia iš Lietuvos – kuklumo įsikūnijimas – su skaryte, aki-nukais, sėrmėgėle. Duktė, ji atei-na pasipuošusi – ilgomis kelnėmis, švarkeliu ir... su nuogu juosmeniu, kurį mama vis sten-giasi uždengti. Tokia mada. Ji su „draugu“ Frank eisianti į kon-certą. „Ar simfoninis koncertas, ar solistai?“ klausia lietuvaite. O tėvas įgirdęs: „ten skarmaliai trankosi, daužosi...“ Atvykus Frank'ui dar juokingiau. Anglų kalbos terminai, išversti lietuvių kalba ir atvirkščiai (pavyzdžiui, „Jis sako, kad tu trauki jo koją...“), sukelia daug nesusipra-timų.

Atvyksta ir „kalifornietė“, chi-rurgė, ištaisyta, papūgos plunksnų spalvomis pasida-binusi, žibutiais apsiangęsi ir apsikabinęsi, su minku ran-kose, it fejų karalaitė. Mat ji „moderniška“, „divorsuota“, ta-pusi turtinga. Vėl susikalbėjimo keblumai... Bet vienas išsilygina, jaunystę prisiminus, na, ir apsipirkti išeinant. Grįžus, lie-tuvaitė džiaugiasi draugiu gerumu ir dosnumu. Kokiose gražioje ir didelėje krautuvėse jos buvė! Net apipirkę ją toj, va, kur „Salvation Army“ vadinasi... O kai naujais rūbais pasipuošia, tai vos atpažinti galima.

Daug reikėtų rašyti, kad visa humorą, sutelktą šioje komedijoje – satyroje suminėti. Kaip vyras iš namų į „choro repeticiją“ (iš

Scenos iš „Aukuro“ teatro pastatytos komedijos „Susitikimas“ – vienos nuotraukos Jono Tamulaičio

– susitinka draugė: kanadietė, losandžielietė ir viešnia iš Lietuvos;

– kanadiškų šeimės dukrelė ir jos draugas „Frank“;

tikro į karčiamą) bėga, kaip duktė nuo lietuvių šalinasi, nes jie visi geria, ji likusi su Frank, tuoj už stikliuko ir cigaretės stveriasi. Kaip „sutvarkytuose“ namuose daiktus sunku surasti, kaip vieni kitus dėl kalbos darymo bara, kiek bagažo į Lietuvą vežti paruošta... Na, bet pabaigoj visi labai gražiai atsi-skiria ir žiūrovus puikioje nuotai-koje palieka.

Veikalo turinys, šioms laikams itin aktualus, pastabia akimi ir šmaikščiu žodžiu komentuoja daugeliui iš mūsų pažįstamas si-tuacijas, su puikiu humoru, be kartelio ir blogos valios. Reikia pasidžiaugti autorės, buvusios aktorės ir režisierės Ksanos Dauguvietytės-Sniukštienės talentu. Tačiau jei ne gera režisū-ra ir puikus aktorių parinkimas ir pasiruošimas, tokio ir efekto nebūtų buvę.

Didžiausias kreditas tenka šio teatro režisieriui, aktorei Elenai Dauguvietytei-Kudabienei. Jos dėka Hamilton'o teatras „Auku-ras“ jau 46 metai turtina mūsų kultūrinį gyvenimą. Šiame veikale atlikusi smalsios kai-mynės, komentatorės rolę, ji viską perduoda su tokiu gyve-nimišku tikrumu, paprastumu, koks yra įmanomas tik paty-rusiais profesionalais. Tai buvo matyti režisūroje, vaidyboje ir aktorių parinkime.

Visi aktoriai savo roles atliko pasigėrėtinai, sukurdami aiškius, komedijai pritaikantį sušaržuotus, charakterius. Kanadietę, ponus Rimkus, vaidino Kęstutis Keparutis ir Marija Kalvaitienė, jų dukterį – Eglė Barauskaitė, kalifornietę – Alina Žilvytienė, viešnią iš Lietuvos – Julija Kisielaitienė ir Frank – Almis Lukavičius.

Antrą dalį sekmadienio po-pietės atliko du iš Lietuvos at-vykę profesionalai aktoriai: Eglė Barauskaitė ir Darius Meškauskas. Jie suvaidino ištraukas iš Lietuvoje statytų veikalų. Sun-ku žodžiais apibūdinti jų vaidybą. Savo balso, veido, kūno, gestų išraiška jie suteikė sparnus žo-džiui, įžiebė liepsną jausmuose. Nejučiomis pasijutai su jais vienu kvapu alsuojas, viena širdimi pulsuojas... Likome dėkingi jiems už šią dovaną iš Lietuvos.

Svarbu paminėti, kad į „Auku-ro“ teatro sambūrį yra įsijungę keletas gabių jaunuolių, kurie vaidybos scenoje dėka yra igavę puikią lietuvišką tarseną. Niekas nepagalvotų, kad „Petra Kūr-melį“ vaidinęs Kęstutis Kalvaitis ne Lietuvoje gimęs ir užaugęs. Norėtusi matyti daugiau dėmesio teatrui lietuviškame jaunimo auklėjime ir svietime.

Reikia pasidžiaugti, kad JAV LB Kultūros taryba, vado-

Ramutė Krivickaitė

Širdis... Kaip pumpuras ant gležno delno
Iškilo savo meilėi lig dangaus
Ir nuriedėjo nuo gyvybės kalno
Ir jau daugiau neoš, neatsigaus...

Čia atskubėjus Lietuva suklypo –
Į skreitą renka tas širdžių geleis
Ir „Amžina šlovė jums“ – šnabžda lūpos,
„Jūs kritote už laisvę ir mane“.

1991.01.14

VAIŽGANTAS

Žalios, žalios diemedelio šakos,
Ažuolėli, ažuole dausų!
Prie galiūno kojų kelias plakas
Ir kryžiuojas su kitu keliu...

Vaikšto sodžiais, tais keliais Dievulis,
Žiburiuoja jo galva balta.
Šilumos nuvargusiems,
sužvarbusiems Valiulis

Neša – ir palaipsniui traukiasi
tamsa...

Ir pražysta danguje nupilkusiam
Akimis žydrom pragiedruliai.
Prieš nelaimę, netekim nutvilkusia,
Susitaiko Nerimai-Rimai...

Mykoliukas smuikėle čyrena,
Severitutes šokančios gaisuos...
Ak, pavargo Dievuliukas senas,
Dievuliukas lino ir gamtos...

Bet nušvinta tarp artojo rankų,
Tarp bubulio keršojo ragų...
Laisvė Lietuvos kaip saulė teka
Po tokių šaltų žiemos vargų.

Žalios, žalios diemedelio šakos,
Ažuolėli, ažuole dausų!
Lietuvai ir vel nušvito takas
Iš tavų žydrų pragiedrulių!

1994.10.03

Ramutė Krivickaitė – jauna mokytoja, gyvenanti ir dirbanti Tytuvėnuose. Jos eileraščius mūsų puslapiuose spausdiname pirmą kartą.

ŽODIS

Pradžioje buvo žodis. Jis glūdėjo mūs širdyse.
Jis miegojo kaip kūdikis vygėj.
Bet ištarė Viešpats: „Tebūnie šviesa!“ –
Ir nušvito istorijos plotai beribiai...

Ir suskambo aplink: Lietuva! Lietuva!
Ir tos bangos per Žemę mirgėjo...
– Lietuva, būk laisva!
Lietuva, būk laisva!
Atsikėlė ji – ir nuėjo...

O keliai nežvyruoti, atšiaurūs, pikti.
Prilaikyk, mano Dieve, už rankos...
O kaip plaka į taktą išvargus širdis!
Kaip širdis iškaudėjusi trankos!..

Tytuvėnai
1993.03.09

GYVA ŠIRDIS

Gyva širdis prieš kriokiančią pabaisą,
Iškaitusį metalą... Tik širdis!..
O, užgesinkit šitą žiaurų gaisrą,
Ledu aptekusias akis!

„Ateities“ savaitgalis Čikagoje

Tai dar viena šio rudens dovana Čikagos ir jos apylinkių lietuviams. Tradicinis, jau daug metų rengiamas ateitininkų studijinis savaitgalis šiais metais vyks lapkričio 8-10 dienomis Jaunimo centre, Čikagoje, ir Ateitininkų namuose, Lemont, Illinois. Savaitgalis prasidės literatūros vakaru penktadienį, lapkričio 8

vaujama Alės Keželių, suteikia progas Čikagos lietuviams pasigėrėti išskirtinai vertingomis programomis. Lapkričio 10 dieną Jaunimo centre rengiamas iškili pianistės Mūzos Rubackytės koncertas. Dar nėra buvę lietuvių pianisto taip plačiai užsienyje pripažinto ir muzikos kritikų išgirdo, kaip Mūza Rubackytė. Kas atsilankys jos koncerte, neapsivils.

diena, 7:30 v.v. Jaunimo centro kavinėje. Jis bus skirtas šiais metais mirusio mūsų poeto Henriko Nagio kūrybai – programa ruošia literatūrologas dr. Vainis Aleksa su daug pagalbinių. Paskaitos, daugiausia literatūros temomis, vyks šeštadienį Jaunimo centre ir sekmadienį Ateitininkų namuose, Lemont'e.

– Kanados hotelininkas pamatęs Rimkai ruošiamą sutikimą viešnia...

– duktė, norinti sutelbti tėvą...

– viešą stebinti ir komentuojanti „kaimynė“ – režisierė Elenos Dauguvietytės-Kudabienės.

Pianistė Mūza Rubackytė laukiama Čikagoje

ALVYDAS VASAITIS

Čikagos ir apylinkių lietuviai turės neeilinę progą išgirsti Mūza Rubackytę. Tai genialaus talento muzikė, pianistė, interpretatorė, išskirtinę techniką turinti atlikėja. Ji nepaprastai šilta, jautri asmenybė. Tai moteris, kuri nepaprastai daug iš savęs reikalauja, nedaranti jokių nuolaidų savo pasirinktoje profesijoje, o tik siekianti aukščiausio tobulumo tiek savo grojime, tiek interpretacijoje. Tai žmogus, kuris gyvena ir alauja muzika.

1995 metų liepos mėnesį Mūza Rubackytė sutiko koncertuoti Čikagos lietuviams. Į Čikagą jį atvyko „Margutio“ (Petro Petručio) kvietimu. Karštą liepos popietę Jaunimo centro salė buvo sausakimšai pripildyta klausytojų. Jos skambinti Čiurlionio ir Liszt'o kūriniai atvėrė naują, nepaprastai aukšto lygio interpretacinį supratimą ir perdavimą publikai. Jos ugingumas, o kur reikia subtilumas ir lyriškumas atskleidė šių kompozitorių kūrybinę esmę. Jos puiki technika lieka įrankiu išvystyti muzikinį groį. Nėdėsniai būna koncertų, kurie liktų tokie neuzmirštami.

Mūza Rubackytė karjerą pradėjo anksti. Ji gimė Lietuvoje šimto metų muzikų šeimoje ir jau septynerių metų amžiaus koncertavo. Studijos pasiteisinio. Keli svarbūs laimėjimai buvo pasiekti septinto dešimtmečio pabaigoje, o 1961 metais ji laimėjo pirmą vietą Budapešto tarptautiniame pianino konkurse. Ja buvo nustebinas Antal Dorati, žymus vengrų kilmės dirigentas, tais metais buvęs vertinimo komisijos nariu. Bet kai jis nuvyko į Maskvą, norėdamas angažuoti Rubackytę koncertams, Sovietų valdininkai pareiškė jam, kad jį „serga“. Tai buvo tuometinės valdžios bent dešimtmetį naudotas pasiteisinimas visiems koncertų rengėjams ir tuo būdu Rubackytei nebuvo leista koncertuoti už Sovietų Sąjungos ribų. Bet baigiantis aštuntam dešimtmeciui ir vykstant reformoms, Rubackytė išvyko. 1969 metais ji įsikūrė Paryžiuje, o kitais metais laimėjo Paryžiaus tarptautinį konkursą. Šiuo metu ji yra Europos konservatorijos Paryžiuje profesorė ir Lietuvos Muzikos akademijos profesorė.

Jau 1994 metais, prestižiniame U.S.A. Fanfare žurnale, skirtime muzikos įrašų rinkėjams ir klausytojams, Adrian Corleoni, rašydamas apie jos įrašytą Liszt'o kūrinių diską, pareiškė: „Tai gimusi Liszt'o atlikėja. Tai pastovus derinys jėgos ir blizgesio, įtampos ir spindėjimo, kuris sukuria jos unikalią skambesį.“ Tų pačių metų rugsėjo – spalio mėnesio U.S.A. Fanfare žurnale randame išsamų aptarimą, jos įrašytą dvių diskų, skirtų M.K. Čiurlionio fortepijoninei muzikai. Corleoni plačiau aptaręs Čiurlionio muziką, apie Rubackytę interpredaciją parašė, kad „Čiurlionis buvo tikrai Mūzos priekaltas“.

1995 metų liepos mėnuo – tai buvo pirmoji proga Amerikos visuomenei išgirsti Rubackytę koncertuojant. Mark Malkovich (festivalio direktoriaus) kvietimu ji dalyvavo Newport muzikos festivalyje. Jos koncertai – didžiuliai pasisekimai. Koks amerikiečiams liko įspūdis, galime susidaryti vaizdą iš recenzijų, rašytų po jos pasirodymų.

1996 m. liepos 24 d. Channing Gray (The Providence Journal - Bulletin) štai ką rašė: „Pasiėmęs pirmą koncerto dalį, šiai kaštoniui plauku, migdolinių akčių pianistei publika sustojusi plojo! O koncertui pasibaigus, publikos entuziazmas ir aplošdimentai viršijo aukštąsias ribas. Dalis šio entuziazmo buvo susiję su pasirinkta muzika. Kai kurie kūriniai labai sudėtingi, kai kurie su demoniškų jėgų atpūpin-

Mūza Rubackytė

A. Ulozevičiaus nuotrauka

džiu – Scriabin'o *Poeme Satanique*, Liszt'o *Valse Infernale*. Bet Rubackytė taip pat yra pianistė, kuri skambina su tokiu giliu muzikiniu išjautimu ir ugingumu intensyvumu, kad klausytojai sėdėjo lyg užburti jos muzikos garsų.

Visa tai buvo ryškus kontrastas jos kukliai, angeliskai išvaizdai. Rubackytė grausmingai paskambindavo nepaprastai sudėtingą kūrinių, tada pakildavo ir balerinės grakštumu nusilenkdavo.

Po šios pianistinės pirotechn-

nikos pajutome Rubackytės poetinės sielos prasiveržimą grupėje lyriškų bei jausmingų kūrinių, sukurtų lietuvių kompozitorių (ir dailininko) Čiurlionio.

Bet jai aiškiai artimesni tokie bravoriniai kūriniai kaip Paganini-Liszt ir Scriabin... Dvigubų

gamų pasažai ir oktavo jos grojame Liszt'e buvo tiesiog užimantys kvapą.“

Boston Globe korespondentė Susan Larson šitaip atsiliepė apie pianistę 1995 m. liepos 23 d.: „Liszt ir Paganini sukūrė superherojus instrumentalistų virtuozų sąvoką ir atitinkamai kūrė repertuarą. Žiūrovai ir šiandien dievina bravorinį atlikėją, kuris, paheidamas visus sunkumus, spinduliuoja žavingumu. Šios retos ir romantiškos atlikėjų rūšies atrovė kaip tik gal ir bus lietuvių pianistė Mūza Rubackytė, Amerikoje debiutavusi Newport muzikos festivalyje... Jos asmeninis magnetizmas pavėgė kiekvieno širdį... Jos grojimas – tikros virtuozės, kur girdime jėgą, drąsą, ir išvermę... Programos finale skambėjo šeši Paganini etudai, kurie tiek techniškai sudėtingi, kad net ir Liszt'as turėjo juos pasimokyti. Bet todėl Rubackytė čia atvažiavo. Čia visa pilnuma buvo jautiamas jos temperamentas, visiškai atsiduodant muzikai. Jos drąsus atlikimas, tai žaibiškas, tai mergaitiškai užgaidus, sukėlė žiūrovus ant kojų grausmingoms ovacijoms po kiekvieno etudą. Po trečiojo etudą *La Campanella* pasigirdo grausmingi fejerverkai kitoje pusėje įlankos – lyg atsakas į jos grojimą.“

Šių metų liepos mėnesį Rubackytė vėl koncertavo Newport

muzikos festivalyje. Po šio koncerto Channing Gray (The Providence Journal - Bulletin) šitaip parašė: „Festivalis pataupė geriausią pabaigai. Tai būtų Lietuvoje gimusi Mūza Rubackytė, kuri sužavėjo žiūrovus prieš metus, o dabar grįžo dar kartą parodyti, kaip reikia skambinti fortepijonu...“

Mūza Rubackytė – tai tikra Lietuvos kultūros ambasadorė. Visuose jos koncertuose skamba M.K. Čiurlionio muzika. Ji garsina Lietuvos vardą Europoje, Pietų Amerikoje. Šiais metais koncertavo Santiago, Čileje, perpldytoje Operos teatro salėje (salė talpina 2,000 žmonių) su didžiausiu pasisekimu. Taip pat žymet įvyko jos debiutas Londone, prestižinėje Wigmore Hall salėje. Jos koncertus dažnai tiesiogiai transliuoja Prancūzijos radijas. Koncertai transliuojami ir kituose kraštuose – Belgijoje, Olandijoje. Dar šių metų gruodį pianistė žada vykti į Liszt'o festivalį Amsterdame filharmonijoje. Tame festivalyje Rubackytė dalyvauja beveik kasmet. Daug koncertų atlikta Vokietijoje, o su Vilniaus kvartetu planuoja apilankyti ir Liuksemburgą.

Šių metų lapkričio 10 dieną vėl girdėsime Mūzą Rubackytę skambinant Čikagoje Jaunimo Centre.

Jurgis Daugvilas kūrė

• Praėjusį šeštadienį Lietuvos dailės muziejuje, Paulsio Lietuvių centre, Lemont, Illinois, buvo atidaryta Jurgio Daugvilas kūrinių paroda – dauguma parodos eksponatų menininko nuostabiis medžio drožiniais. Paroda vyks iki lapkričio 17 dienos.

Kalba ir kiti liudininkai...

(Atkelta iš 2 psl.)

genocidą – žydų žudymą, lygiai kaip ir lietuvių ir kacetus trėmimą. Todėl naciams ir nepavyko suorganizuoti SS dalinių Lietuvoje. Visas lietuvių tautos jaunimas tuo išreiškė pasipriešinimą naciams. Tautiniai žydiškieji jausmai, išreikšti ir reikiškiai dėl tragiško likimo, yra normali kūryba, dabar reikalinga naujoms leista koncertuoti už Sovietų Sąjungos ribų. Bet baigiantis aštuntam dešimtmeciui ir vykstant reformoms, Rubackytė išvyko. 1969 metais ji įsikūrė Paryžiuje, o kitais metais laimėjo Paryžiaus tarptautinį konkursą. Šiuo metu ji yra Europos konservatorijos Paryžiuje profesorė ir Lietuvos Muzikos akademijos profesorė.

Jau 1994 metais, prestižiniame U.S.A. Fanfare žurnale, skirtime muzikos įrašų rinkėjams ir klausytojams, Adrian Corleoni, rašydamas apie jos įrašytą Liszt'o kūrinių diską, pareiškė: „Tai gimusi Liszt'o atlikėja. Tai pastovus derinys jėgos ir blizgesio, įtampos ir spindėjimo, kuris sukuria jos unikalią skambesį.“ Tų pačių metų rugsėjo – spalio mėnesio U.S.A. Fanfare žurnale randame išsamų aptarimą, jos įrašytą dvių diskų, skirtų M.K. Čiurlionio fortepijoninei muzikai. Corleoni plačiau aptaręs Čiurlionio muziką, apie Rubackytę interpredaciją parašė, kad „Čiurlionis buvo tikrai Mūzos priekaltas“.

1995 metų liepos mėnuo – tai buvo pirmoji proga Amerikos visuomenei išgirsti Rubackytę koncertuojant. Mark Malkovich (festivalio direktoriaus) kvietimu ji dalyvavo Newport muzikos festivalyje. Jos koncertai – didžiuliai pasisekimai. Koks amerikiečiams liko įspūdis, galime susidaryti vaizdą iš recenzijų, rašytų po jos pasirodymų.

1996 m. liepos 24 d. Channing Gray (The Providence Journal - Bulletin) štai ką rašė: „Pasiėmęs pirmą koncerto dalį, šiai kaštoniui plauku, migdolinių akčių pianistei publika sustojusi plojo! O koncertui pasibaigus, publikos entuziazmas ir aplošdimentai viršijo aukštąsias ribas. Dalis šio entuziazmo buvo susiję su pasirinkta muzika. Kai kurie kūriniai labai sudėtingi, kai kurie su demoniškų jėgų atpūpin-

Kodėl Hitleris pasirinko Lietuvą žydų žudymui ir vežė iš kitų kraštų žudyti žydus į Lietuvą? Būtų gerai, kad Sara Ginaitė pasistengtų į šį klausimą teisingai atsakyti. Gal galėtų Sara Ginaitė prieiti prie Maskvos archyvų ir sužinoti? Ten, Maskvoje, kartu su Ribbentropo-Molotovo paktu guli daug daug istorinės medžiagos. Tik reikia žiūrėti ne į tą melą, Sovietų skelbtą per 50 metų, ir sufabrikuotus dokumentus, bet į istorinę tikrovę liudinjančius.

O šitas Saros Ginaitės nedraugiškas pasakojimas ypač klaidina mūsų jaunąją kartą.

Tragedija papildoma

Po įspūdingo aprašymo, perskaičius *Draugą* 1996 m. rugsėjo 28 d. kultūrinio priedo vedamajį, jo redaktorius davė pasiskaityti knygėlę *Žydų tautos tragedijos Lietuvoje pradžia*. Knygėlė maždaug maldaknygės dydžio, turi 41 puslapį. Autorė dr. Sara Ginaitė, York universiteto profesorė, Toronto, Kanadoje. Spausdino leidykla „Miša“, Vilnius. Tiražas – 2,000 egzempliorių.

Perskaita šią knygėlę, nusimaniau. Ir štai kodėl:

1. Autorė turėjo namuose radiją, nes sako: „Birželio 30 d.... Jie konvokavo radiją...“ (p. 31), bet nepasako, kad ji pati radijo klausėsi. Autorė mini: „1941 m. birželio 23 d. 10 val. Kauno radijas paskelbė apie Lietuvos Laikinosios Vyriausybės sudarymą...“ (p. 6). Suzinota iš kažkur, lyg normali kasdieninė Kauno radijo žinia.

2. Autorė nesako, kad ji pati girdėjo per radiją, (reikiška, galėjo būti ir kitur), bet pats ginaitė rašo: „...laikė trejų metų iš 200,000 žydų liko Lietuvoje... vos 8,000...“ Tai ne tą, birželio 23 dieną, o „po trejų metų“ (Tik kažki, ar 8,000 liko Lietuvoje, nes 1944 metais pas mus į Stutthof'ą kaceta buvo atvežti paskutiniai žydai iš Vilijampolės geto.) Kas gi visa tai suplanavo ir vykdė? Tai ne lietuvių, o nacių sukto, iš anksto suplanuoto ir vykdomo darbo vaisius. O Sara Ginaitė lyg ir nemato vokiečių nacių. Kad nematė tada, tai gal todėl, kad buvo Sara – vaikas, bet jei nemato ir „nežino“ dabar tai – kam rašyti netiesą.

3. Autorė dar kartą rašo: „...laikraštyje / *Laisvę* ragino keršyti ir susidoroti su žydais ir jiems keršyti“ (p. 7), bet nepasako, kada ir kokiam / *Laisvę* numeryje buvo taip rašoma, tai galima tik pasipaipyti.

4. Su ypatingu šurpumu autorė rečia: „LAF štabas apgink-

lavo žydšaudžius, suteikė jiems tariamą teisę suiminti, kankinti, ir žudyti žydus“ (p. 38). Žinoma, jei toks LAF štabas buvo, tai ji reikia pasmerkti. Bet aš tokio LAF štabo nežinau. Tai jau Saros Ginaitės literatūriškai sukurtas šioje knygėlėje LAF štabas ir veikiantis pas ją.

5. Autorė susirado Lietuvoje ir naują „antižydišką šaltinį“: „Tam tikro poveikio, skleidama psichologines antipatijas žydams, turėjo bažnyčia, kuri amžiais kaltino žydus Kristaus nužudymu ir kitomis nuodėmėmis“ (p. 7). Taip jau žengia autorė į geltonosios spaudos aukštumas pirmyn.

6. Autorė išrado, kad buvo lietuvių policijos batalionai ir „1942 m. Lietuvoje buvo 20 policijos batalionų“ (p. 24). Man tai naujiena. Aš „policijos batalionų“ nežinojau. Esu girdėjęs gandų, kad žydų getuose buvo žydų policija, kuri atrinkdavo žydus vyrus, moteris ir vaikus, sušaudymui skirtus, ir parduodavo esesininkams, nes tik esesininkai turėjo teisę šaudyti. Bet, sakau, kad tai tik buvo gandai.

7. Autorė labai nepatinka Juozo Prunskio (neprideda jam – kun. prelato – titulą, nors sau užsideda „dr.“) raštai: „nagrinėjama žydų veikla 1940-1941 metais yra gerokai perdėta ir neatitinka tikrovės“ (p. 15). Autorė išpeikia ir *Tėviškes žiburius* (p. 39).

8. Sara Ginaitė moka ir pasigirti „Vienoje klasėje mokiausi ir artimai bendravau su Butkumi, kuris vėliau buvo Kauno Kunigų seminarijos rektoriumi“ (p. 27), bet tvirtina, ne neabejodama: „Deja, iki 1965 metų ir katalikų bažnyčia visus žydus laikė kolektyviai atsakingus dėl Kristaus mirties“ (p. 37). Šitoks minčių sklaidymasis gali būti ypačiai įbrėžiančiai pažymi, kad „Kauno radijas paskelbė... LAF pranešimą... Lietuva turinti būti visiškai laisva ir visiems laikams išvalyta nuo žydų...“ (p. 6). Aš radijo klausiausi ir tokio skelbimo per Kauno radiją negirdėjau.

3. Autorė dar kartą rašo: „...laikraštyje / *Laisvę* ragino keršyti ir susidoroti su žydais ir jiems keršyti“ (p. 7), bet nepasako, kada ir kokiam / *Laisvę* numeryje buvo taip rašoma, tai galima tik pasipaipyti.

tame teisme. Jis buvo nuteistas kalėti 25 metus“ (p. 33). Ir dabar, po 50 metų, autorė, gyvenama Kanadoje, susirūpino: „Bet ar nėra jis savo vaikų ar anūkių pastangomis reabilituotas?“ (p. 34).

Visos tos ištraukos iš knygėlės parodo, kad pati autorė nesuvalgo nieko naujo, o kartoja tai, ką komunistinė Maskva kartoją jau 50 metų, nuo tos dienos, kai „Lietuva išvaduoti“ su Raudonąja armija įžygiavo ir pati autorė. Lietuvių kovos su okupantais autorė nerūpi. Autorė tačiau negali užlepti, todėl mini, kad padėjo žydams tik – pavietosios spaudos aukštumas pirmyn.

Gi Lietuvos sukilimas 1941 m. birželio 23 d. sujungė lietuvių tautą. Vokietijos naciai Lietuvos aktyvistų frontą uždarė ir jo vadus ir kacetus ištrėmė. Visa lietuvių tauta, sukilusi prieš komunistus, vieningai įsijungė į antinacinę rezistenciją. Todėl tauta saugojų ir neišdavė asmenų, slėpusių žydus ir kitis nacių naikinamus asmenis.

Pagal autorę, knygėlė esanti tik įžanga į būsimą plačią studiją, norint „užgydyti lietuvių ir žydų santykius žaidžius“ (p. 39). Perskaičius tik šias ištraukas iš tos mažos knygėlės, aišku, ko galima tikėtis iš jos ruošiamos platesnės studijos.

Nusimaniau knygėlę perskaitęs, nes net ir man, vos vos išlikusiam gyvam iš nacių kaceto, diskusija su autore, strodo, yra neįmanoma.

Visai kitaip buvo pasikalbėta su žydaus, su kuriais susitikau Stutthof'o kacete, Vokietijoje, kai 1944 metais visas Kauno geto buvo į Stutthof'ą atvežtas. Buvo progos iškalbėti žydų valstybinės ir Lietuvos valstybinės laisvės kovos problemomis. Supratome ir mes žydaus, ir žydai – mūsų priešų mūsų statomas pinkles. Supratome vieni kitų kelis, kuriuo turime eiti, kad būtume draugai, o ne priešai viens kitam. Susitikę Stutthof'e 1996 metais, švėdam 50-ąsias metines, nugalėjęs Vokietijos nacius, meldėmės kartu mes, lietuviams katalikams, ir Lietuvos žydai. Ir dabar dar mano ausyse skamba Stutthof'e kalbėjusio Kauno rabino Zako Chackelio giedamos psalmės, parinktos kaip tik tam specialiam momentui, prie bendrų žuvusiųjų pelenu vienybei patvirtinti.

Pastebėjimai iš „anapus“

(Atkelta iš 1 psl.)

parašytomis iki nuotraukų iš Lietuvos pasirodymo, smagiai nutelkta fotografų „paauklėjimai“ – kurti dokumentines nuotraukas lietuviška „dvasia“ (kuri, savaimė suprantama, išryškėja lietuvių susibūrimų metu, per tautinę simboliką ir pan.). Tai buvo spontaniškas noras puoselėti ir išlaikyti tautinės savasties grūdėlius, nedaręs lemiamos įtakos kūrybai. Sovietų Lietuvoje, kaip ir visoje Sovietų Sąjungoje, fotografijos ideologizavimas griežtai ir ilgam užtvėrė parodų duris ne tik eksperimentinei fotografijai (prie kurios, beje, buvo priskirti visų rūšių montažai), bet ir „beprasmiškai“ konceptualiai saviraiškai, galinčiai demaskuoti, prabilti Ezopo kalba apie negatyviasias „šviesaus rytojaus“ puoses.

Lažda, kaip sako liaudis, turi du galus. Ideologinio spaudimo metu Lietuvoje buvo ugdomas neaukštumas „vaisius“, ir per kelis dešimtmečius susiformavo stipri bei vieninga meninio reportažo kryptis, nuo 1990-ųjų metų laviu užgriuvusi Amerikos lietuvių fotografijos parodos. (Ta proga nuo 1988 metų pasikeičia parodų pavadinimas: „Metinės išieviu lietuvių fotografijos parodos“ tampa „Metinės lietuvių fotografijos parodomis“). Jos ne tik atgaivino blėstantią parodų tradiciją (darbų ir dalyvių akaičiūm, manau, svečiai susilygino ir ilgainiui net pranoko šeiminingas), bet iš naujo pritraukė įvairiausių profesijų lankytojų dėmesį. Tai nenuostabu, kadaigi nuotraukose meniškai įtaigi forma ir dokumentiška įtikinantis kalba jie pamatė Lietuvos kasdieninio gyvenimo akimirks bei senųjų tradicijų atspindžius.

Keista, tačiau 1988 metų parodoje (tema „Miestas“), kurioje pirmą kartą gausiai buvo svečių iš Lietuvos, dar nebuvo lietuviškų reportažo „klasikos“ branduolio, o daugiausia dalyvavo vidurinio amžių ir jaunosios „kartos“ atstovai, gana santūriai vertinę reportaginį „gyvenimo poezijos“ dokumentavimą. Tokią situaciją, matyti, lėmė jaunatviškas noras „prasiveržti“ ir vyresniųjų santūrus atsargumas. Bet, 1989 metų parodos tema „Eksperimen-

tinė-surrealistinė fotografija“ nelabai ir leido sublizgėti „gyvenimo reportažui“.

Tačiau jau 1990-ųjų metų tema „Šventės“ tapo tikru „lietuviško reportažo“ triumfu Amerikoje, kurį įamžino išsamus, puikiai išleistas katalogas. Visos kitų metų temos („Sportas“, „Upe, ežeras, jūra ir laivai“, „Draugystė“, „Skautas ir liūdesys“, „Daugiau skliautai“) sudarė ašlygas nuosekliai ir įvairiapusiškai atsiskleisti lietuviškai „meninės fotografijos mokyklai“. Pagrindinis jos bruožas – tai realistiškai užfiksuota kasdienybės mozaika, kurioje išryškėja šiuolaikinis žmogus, gamtos ir urbanistiniai peizažai, gyvenimo kasdienybės akimirks, šventių šurmuly ir panašūs dalykai. Kiekvienas fotografas sugeba „atrasti“ patraukliausią temą, ją savaip „pematyti“ bei interpretuoti – pradedant abstrakčiais formų fragmentais ir baigiant panoraminiais vaizdais.

Šių metų tema – „Istoriniai paminklai ir pastatai“. Tai dar vienas akmeninis „mokyklos“ mozaikai. Puikus bažnyčių ansambliai, nemaži senamiesčių plotai, senieji kaimai ir mažoji liaudiška architektūra – visa tai jau ir seniau traukė fotografų dėmesį ir įkvėpdavo kūrybą. Architektūrą galima fotografuoti ir interpretuoti bei galo įvairiai. Vieniems ji yra medžiaga, „kalba“ saviraiškai, konceptualiems samprotavimams, kitiems – nuostabus nekeistinas grožėjimosi objektas. Todėl nuotraukose matome puikius istorinius šedevrius, jaučiame senovinę architektūrą, apbrėpusių senamiesčio kampelių nostalgiją, žavimės racionalia fragmentų grafika ar tapybiška šviesos kaita jų pavirčiuose. Šioje parodoje naujai akcentuojamas „istorinis atminties“ aspektas, kurį simbolizuoja ne tik tradicinis Vilniaus „Trijų kryžių“ paminklas, bet ir senųjų kapinių fragmentai, mediniai malūnai, bažnyčios ir kiti liaudiškos architektūros pavyzdžiai.

Taigi lietuvių fotografijos parodų tradicija dar yra pakankamai gyvybinga ir, tapusi „jungtinėmis pajėgomis“, toliau tęsia savo žygi abipus Atlanto. Belieka palinkėti sėkmes fotografams, organizatoriams, rėmėjams ir visiems, kurie palaiko jų „gyvybę“, bei tikėtis, kad po šio jubiliejaus entuziazmas neišblės.